

Het archief van Gaston Crommen (1896-1970)

Gaston Crommen (Gent, 1896 – Sint-Martens-Latem, 1970) was de jongste zoon van de Gentse architect en socialistische militant Achiel Crommen. Achiel was reeds zeer vroeg de socialistische actie genegen, zoals blijkt uit enkele notities die hij nagelaten heeft over zijn propagandatochten in Scheldewindeke, en over stakingen in Aalst en Lokeren. Twee broers van Gaston volgden het professionele spoor van hun vader Achiel. Meest bekend werd de oudste, Urbain (1886-1963), als een van de art-nouveaearchitecten uit het Gentse.

Gaston volgde een opleiding tot onderwijzer aan de Gentse rijksnormaalschool waar hij in 1915 zijn diploma behaalde. Hij was gevoelig voor de Vlaamse eisen, in het bijzonder voor de vernederlandsing van de universiteit. Hij had ook grote interesse voor literatuur, zowel uit het eigen taalgebied (René De Clercq, Multatuli, Guido Gezelle ...) als uit het buitenland (Leo Tolstoj, George Bernard Shaw ...). Op zijn achttiende schreef hij al verhalen voor de krant *Vooruit*, eerst onder de schuilnaam G. Werkers en later als Jan Arduin. Daarnaast was hij ook dichter, novelle- en toneelschrijver, maar de opvoering van zijn toneelstuk *Naar een nieuw leven* kreeg veel negatieve kritiek wegens te belerend. Heeft hij zich daarom achteraf beperkt tot verhalen en artikels?

Ledeberg

Gaston Crommen huwde met Hélène Crommar, een onderwijzeres in het stedelijk net. Hij werd politiek actief op lokaal niveau in Ledeberg, vooral na het ontslag van burgemeester Polydoor De Visch (1878-1930). Na de Eerste Wereldoorlog was de socialistische beweging erin geslaagd om het bestuur van enkele gemeenten in handen te nemen, zo ook in Ledeberg.¹ De Visch was er in 1921 burgemeester geworden, maar moest in 1926 aftreden toen zijn zenuwen het begaven.

¹Frits van den Bergh te kent Gaston Crommen, augustus 1933. (Amsab-ISG)

Ledeberg was indertijd een industrie- en arbeidersgemeente aan de rand van Gent, geprangd tussen de meanders van de Schelde en de Brusselsesteenweg. Met meer dan 14.000 inwoners op iets meer dan één vierkante kilometer was ze toen alleen vergelijkbaar met die andere kleine en dichtbevolkte gemeente, Sint-Joosten-Node bij Brussel.

Bij de verkiezingen van 1926 werd Crommen verkozen tot gemeenteraadslid; in 1932 leidde hij de socialistische lijst en werd hij burgemeester tot mei 1940, en opnieuw van 1944 tot 1947. Dit mandaat combineerde hij met journalistiek werk voor *Vooruit* en met de uitgave van het satirische weekblad *Koekoek* (1931-1935) in samenwerking met journalist/dichter/'boer' Richard Minne. De daaropvolgende jaren schreef hij dagelijks speelse, schertsende en badinerende stukjes voor de krant, in de rubriek *Vandaag*, geïllustreerd door huistekenaar Frits van den Berghe. In die periode verbleef hij geregeld in Sint-Martens-Latem waar hij een buitenverblijf had, op een boogscheut van het 'boerderijtje' van Minne.

Het socialistisch verzet

In mei 1940 vluchtte hij naar Frankrijk. Bij zijn terugkomst bleek dat hij geschorst was als burgemeester van Ledeberg. Hij bleef schrijven voor *Vooruit*, ditmaal in de rubriek *De amusante vertelling dezer week*, en voor het Brusselse jeugdtijdschrift *Bravo* waar ook Minne en Van den Berghe aan meewerkten. Sinds 1935 was hij commissaris van het Gemeentekrediet en kon deze functie behouden tijdens de oorlogsjaren.

Hij behoorde tot de Gentse socialistische verzetskern die vooral actief was in de sluikpers² en het blad *De Socialistische Strijd* uitgaf. Crommen was ook redactielid van het sluikblad *De Werker*. En dan was er nog het comité dat de naoorlogse krant *Vooruit* moest uitgeven. Het werd eind 1942 - begin 1943 opgericht en bestond uit Crommen, Arthur De Sweemer en Emiel Vergeylen. Crommen was in 1943 naar het rustige Sint-Martens-Latem verhuisd en bijgevolg werd er regelmatig bij hem of bij Minne vergaderd. Het was deze groep die ervoor zorgde dat *Vooruit* opnieuw verscheen op 6 september 1944.

Crommen verhuisde opnieuw naar Ledeberg toen hij voor de tweede keer tot burgemeester werd benoemd. Hij bleef zetelen in de gemeenteraad tot 1961.

Senator

Bij de wetgevende verkiezingen van 1946 werd hij verkozen tot senator, ook bij de zes volgende verkiezingen, tot hij in 1968 ontslag nam. Hij zetelde in de Commissie voor Binnenlandse Zaken, voor Buitenlandse Zaken en voor Nationale Opvoeding. Hij stelde veel belang in de organisatie van het hoger onderwijs en de universitaire expansie. In de senaat werd hij ook secretaris en later ondervoorzitter. Vanaf 1957 zetelde hij als afgevaardigde in de Raadgevende Interparlementaire Benelux-raad.

Crommen maakte na de oorlog ook promotie op journalistiek vlak. Hij werd hoofdredacteur (1944-1947) en daarna politiek directeur (1947-1961) van *Vooruit*. Er werd op hem een beroep gedaan voor artikels in het huldeboek *Edward Anseele ter eere*. Samen met onder meer Georges Nachez (directeur van de coöperatie *Vooruit*), Georges Bontinck (directeur van de Academie) en Van Loo (directeur van de gasfabriek) behoorde hij tot de vriendengroep van Edward Anseele junior. Crommen overleed in 1970.

Zijn archief

We ontvingen dit archief na het overlijden van de dochter van Gaston Crommen. Het bevat een interessante bibliotheek en een relatief klein archief (16 dozen met 145 beschrijvingen) met enkele uitzonderlijke documenten. Vermelden we bijvoorbeeld een toespraak van Camille Huysmans over de nood aan een Vlaamse hogeschool (1911), naast enkele gedichten en brieven van hem. Ook twee manuscripten van Emile Vandervelde, het ene over Kongo, het andere over de syndicale vrijheid van overheidsperoneel. We kunnen alleen vermoeden dat Crommen een verzamelaar was van socialistica. Het bodenboek (1872) van een militant van de Eerste Internationale wijst daarop. En dan zijn er nog de vele documenten die werden gebruikt voor de herdenking van Edward Anseele senior in 1948.

Ook de documenten over zijn eigen carrière zullen meerdere onderzoekers interesseren: zowel die over zijn werk op de redactie, over het socialistische verzet als over zijn parlementair mandaat. Ook over zijn opleiding is er interessant materiaal; zo zijn er de verhalen van de oud-studenten, de namenlijstjes van zijn medestudenten die de vraag doen rijzen of de normaalschool een socialistische kweekvijver was ... Ten slotte mogen ook de stukken over Ledeberg niet vergeten worden.

Interessant is ook zijn grote fotocollectie die een mooi beeld geeft van zijn professionele loopbaan, van zijn vrienden, van Ledeberg in het interbellum, zijn buitenlandse reizen ...

Het archief is raadpleegbaar mits toestemming van de verantwoordelijke archivaris.

(1) G. VANSCHOENBEEK, *Les communards à l'hôtel de ville: gemeentepolitiek en socialisme*. In: *AMSAB-Tijdingen*, (1992)17, p. 10-15.

(2) R. HEMMERIJCKX, *A la guerre comme à la guerre. Gentse socialisten tussen collaboratie en verzet (1940-1944)*. In: *BTNG*, (1993)3-4, p. 529-571.